

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-подільський національний університет імені Івана Огієнка
факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології
кафедра логопедії та спеціальних методик

Дипломна робота
магістра

з теми: «**ВИКОРИСТАННЯ ІГРОТЕРАПІЇ НА ЛОГОПЕДИЧНИХ
ЗАНЯТТЯХ З УЧНЯМИ МОЛОДШИХ КЛАСІВ**»

Виконала: студентка 2 курсу
групи **KorLb1-M17z**
спеціальності 016 Спеціальна освіта
за освітньою програмою
Логопедія. Спеціальна психологія
Семенюк Марина Валеріївна

Керівник:
Сімко Алла Володимирівна,
кандидат психологічних наук, старший
викладач кафедри логопедії та
спеціальних методик

Рецензент:
Співак Віталій Іванович, кандидат
психологічних наук, доцент

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ЛОГОПЕДА ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ	7
1.1. Вимоги до особистості та кваліфікації логопеда. Обладнання, приміщення й фінансування логопедичного пункту.....	7
1.2. Систематизація науково-дидактичного матеріалу на шкільному логопедичному пункті.....	10
1.3. Характеристика порушень усного та писемного мовлення учнів молодших класів загальноосвітнього навчального закладу.....	16
РОЗДІЛ 2. ЗНАЧЕННЯ, СУТЬ, СТРУКТУРА ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ІГОР	24
2.1. Історичні аспекти гри, як розвиваючого методу виховання.....	24
2.2. Структура та класифікація ігор.....	29
2.3. Особливості набуття суспільного досвіду в різноманітних видах ігор.....	34
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КОРЕКЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ІГРОТЕРАПІЇ У РОБОТІ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ	43
3.1. Аналіз існуючих корекційних методів ігротерапії.....	43
3.2. Кількісно-якісний аналіз результатів експериментального дослідження.....	49
3.3. Методичні рекомендації щодо оснащення ігротерапевтичної кімнати.....	59
ВИСНОВКИ	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	76
ДОДАТКИ	80

ВСТУП

Актуальність теми. В наш час не підлягає сумніву те, що логопедичну роботу з дітьми, які відстають у мовленнєвому розвитку, необхідно розпочинати з раннього віку. У сучасній методичній літературі з логопедії, при роботі з дітьми молодшого шкільного віку рекомендовано проведення різних логопедичних ігор. Автори методичної літератури [1; 11; 13] рекомендують використовувати ігри з метою корекції недоліків мовлення.

У літературі з вікової педагогіки та психології [27; 35] накопичений значний матеріал, що вказує на те, що гра – це спонтанна, природна, повна радості своєрідна діяльність дитини, яка відбувається не заради якоїсь зовнішньої мети, а для дитячого задоволення. Гра являлась провідним видом діяльності у дошкільнят, тому перейшовши до статусу молодшого школяра, дитині складно одразу змінити установки на діяльність. А особливо дітям із порушенням мовлення. Як відомо, такі діти тривалий час адаптуються до нових умов. Тому ми вважаємо, що необхідно розширити знання з цього питання.

Ряд досліджень [26; 39; 46] підтвердили, що формування названих якостей у грі дитини реалізується значно швидше і міцніше, ніж при використанні тільки дидактичних прийомів навчання і виховання, що містять шаблонність у підходах до молодшого школяра, і часто виступають причиною малої ефективності у роботі з ними.

Необхідність проведення серйозних корекційних задумів логопеда у його роботі з дитиною молодшого шкільного віку через гру є очевидним.

Організуючи роботу з молодшими школярами, необхідно враховувати використання гри, як провідного методу роботи. Гра не є пустою забавою, це зміст життя дитини, її творча діяльність потрібна для її розвитку. У грі дитина вчиться не лише швидко спостерігати, але й успішно діяти, критично думати й оцінювати те, що навколо неї відбувається.

Загалом, число наукових досліджень і публікацій, присвячених

особливостям використання методів ігрової терапії у роботі логопеда, різним технікам психокорекції постійно зростає і відображує підвищення інтересу до даної проблематики.

Базовими видами діяльності для корекційної роботи в дитячому віці, за думкою А. Співаковської, виступають ігрова діяльність, та, в першу чергу, сюжетно-рольова гра, образотворча діяльність, сприйняття художніх творів, музики. Останнім часом можна спостерігати значне зростання інтересу до використання методу ігрової терапії в роботі з дітьми з особливими потребами і в нашій країні (В. Бондар, І. Дмитрієва, К. Зелінська, З. Ленів, Н. Манько, О. Мілевська, С. Миронова, В. Тарасун, В. Тищенко, В. Синьов, М. Шеремет, Д. Шульженко та ін.). Таким чином, ігрова терапія успішно застосовується в корекційній роботі у дітей з особливими потребами, як самостійний метод, а також у поєднанні з іншими методами психотерапевтичного впливу (арттерапія, казкотерапія, кінезітерапія, імаготерапія, музикотерапія).

Через актуальність та важливість для подальшого розвитку дітей молодшого шкільного віку і успішного засвоєння ними навчального матеріалу нами було обрано тему нашого дослідження «Використання ігротерапії на логопедичних заняттях з учнями молодших класів».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально довести доцільність використання методів ігрової терапії при організації роботи логопеда з молодшими школярами.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз наукових досліджень щодо особливостей організації роботи логопеда з молодшими школярами у загальноосвітньому закладі.

2. Розглянути характеристики порушень мовлення у дітей молодшого шкільного віку.

3. Ознайомитись з різноманіттям ігор, їх значенням, структурою, та

класифікацією.

4. Експериментально виявити вплив методів ігрової терапії на загальний та мовленнєвий розвиток дітей молодшого шкільного віку.

5. Здійснити корекцію мовлення за допомогою ігротерапії.

Об'єктом дослідження є організація роботи логопеда з молодшими школярами.

Предметом дослідження виступають особливості використання методів ігрової терапії в роботі логопеда з молодшими школярами.

Теоретично-методичною основою нашого дослідження стали положення сучасної вітчизняної та зарубіжної психології, психотерапії, педагогіки, логопедії, (вчення Д. Ельконіна про значення гри для розвитку дитини, В. Мухіної, П. Гальперіна, Г. Люблінської про вікові особливості гри і розвиток мовлення в процесі гри, А. Лисаковської, Г. Лемдреш, Е. Берна про ігротерапію як метод психотерапевтичної роботи та ін.).

Методи дослідження.

Для досягнення мети застосовувались методи теоретичного та емпіричного дослідження:

- *теоретичні*: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення наукової літератури з досліджуваної проблеми, метод моделювання та ін.;
- *емпіричні*: спостереження, вивчення продуктів діяльності дітей, бесіда, ігротерапія; методика корекції мовлення, розроблена М. Жуковою. О. Мастюковою та Г. Філічовою.

Гіпотеза: В.І.

База дослідження: Дослідження проводилося в м. Хмельницький на базі Хмельницького навчально-виховного комплексу №7 та № 9.

Наукова новизна та теоретичне значення отриманих результатів полягає у тому, що:

- *узагальнено* існуючі теоретичні відомості про організацію ігрової терапії у роботі з дітьми які мають порушенням мовлення;
- *доведено*, що використання методів ігрової терапії з молодшими

школярами, сприяє успішній корекції загального та мовленнєвого розвитку дітей з порушенням мовлення.

Практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що своєчасна діагностика та методичні рекомендації щодо усунення порушень загальної, мимічної, мовленнєвої та дрібної моторики дітей молодшого шкільного віку з порушенням мовлення сприятимуть підвищенню ефективності логопедичного впливу.

Апробація результатів дослідження. Основні положення роботи обговорювалися та отримали схвалення на III Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасної психології: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень молодих науковців» (Кам'янець-Подільський, 17 листопада 2017 р.), на III Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми психології особистості на європейському просторі» (Кам'янець-Подільський, 15 лютого 2018 р.), IV міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми експериментальної психології: досвід та перспективи» (Кам'янець-Подільський, 25 жовтня 2018 р.).

Структура роботи. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг роботи складає 89 сторінок.

ВИСНОВКИ

Узагальнення отриманих у роботі теоретичних та емпіричних результатів дало підстави зробити такі висновки:

1. Здійснений теоретичний аналіз наукових досліджень довів, що організація роботи логопеда в загально-освітньому закладі вимагає застосування індивідуального підходу до кожної дитини, використання інновацій у роботі, постійного професійного зростання.

2. Загальні порушення мовлення характеризуються комплексним порушенням усіх сторін мовлення та потребує системної інтегрованої корекції, що має поєднати в однаковій мірі логопедичний та психотерапевтичний впливи.

3. Ігрова терапія є невід'ємною складовою в структурі організації роботи логопеда із дітьми молодшого шкільного віку. Гра є розвиваючим видом діяльності, яка включає в себе: рух, мислення, нову інформацію, новий досвід, комунікацію, працю, розвагу, після чого – сама гра розвивається під впливом розвитку мовлення.

4. Ігрова терапія – це метод психотерапевтичної дії на дітей і дорослих з використанням гри. Гра сприяє створенню близьких стосунків між учасниками групи, знімає напруженість, тривогу, страх перед оточуючими, підвищує самооцінку, дозволяє перевірити себе в різних ситуаціях.

5. Використання методів ігрової терапії в роботі логопеда з молодшими школярами, що мають порушення мовлення, сприяє успішній корекції загального та мовленнєвого розвитку цих дітей.

6. Аналіз дитячих малюнків за показником «типологія малюнків» свідчать, що більшість дітей з порушеннями мовлення схильні до зображення так званого «змішаного типу» дерева. У цих малюнках присутні елементи різних дерев. На другому місці – тип «зимового дерева», елементи якого зустрічаються в змішаному типі найчастіше. Для цього типу дерев характерним є зображення голих гілок. Це свідчить про дитячу

безпосередність, вміння бачити все немовби вперше, дивуватися світові. Це добрі ознаки здатності до творчості. Цей тип найчастіше зустрічається саме у дітей.

7. Всі діти експериментальної групи (за винятком однієї дитини характеристики якої потрібно аналізувати окремо) за результатами виконання тесту «дерево» виконала інструкцію, дану дорослим.

До цієї ж групи позитивів, які є необхідними, але недостатніми, можна віднести і тенденцію до запозичення досвіду інших. Вона діагностувалася у четвертій частині дітей. Якщо ж торкнутися больових проблем психічного розвитку дітей з порушеннями мовлення, то тут кидається в очі те, що в 15 із 26 хлопчиків і дівчаток вже діагностується серйозна проблема амбівалентності, тобто роздвоєння почуттів з приводу одного й того ж явища, об'єкта.

8. Після проведеного формуючого експерименту проблема амбівалентності, що була наявна у більшості дітей на початку нашого дослідження (у 15 з 26 дітей експериментальної групи і в 14 з 24 дітей контрольної групи) зменшилась (8 з 26 експериментальної групи і в 12 з 24 дітей контрольної групи) під впливом нашої систематичної та послідовної роботи з впровадження методик ігротерапевтичного впливу у психокорекційний процес. З допомогою ігротерапевтичних занять ми прагнули збалансувати емоції дітей з порушеннями мовлення, готували їх до активного вербального і невербального спілкування.

Також позитивним фактором є поява зображень нових типів дерев: типу 1 – «ялинка», тип 7 – пальма «екзотичне».

Отже, в результаті проведеного констатуючого і формуючого експериментів в експериментальній групі були проведені 10 ігротерапевтичних занять у відповідності з запропонованою нами моделлю.

Основною метою даних занять було підвищення ефективності процесу соціально-педагогічної корекційної дії з дітьми з обмеженими

психофізичними можливостями. Ми довели, позитивний вплив ігротерапевтичних занять у роботі з дітьми, які мають порушення мовлення.

Одержані нами результати в ході підсумкового зрізу підтвердили ефективність та позитивний вплив на дітей впровадженої нами моделі застосування технологій ігротерапії розробленої нами на основі пісочної терапії, пальчикової терапії, гудзикової терапії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абульханова К. А. О предмете психической деятельности / К. А. Абульханова. – М. : «Наука», 1973. – 268 с.
2. Адлер А. Познание человеческой природы / А. Адлер. – М. : Просвещение, 1995. – 220 с.
3. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1988. – 335 с.
4. Андрианова В. М. Учите детей играя / В. М. Андрианова. – Ашхабад: Ылым, 1995. – 308 с.
5. Анцыферова Л. И. Принцип связи сознания и деятельности в методологии психологии / Л. И. Анцыферова. – В кн. : Методологические и теоретические проблемы психологии // Под. ред. Е. В. Шороховой. – М. : «Наука», 1987 – 117 с.
6. Берн Э. Введение в психиатрию и психоанализ для непосвященных / Э. Берн. – СПб. : Питер, 1991. – 462 с.
7. Берн Э. Игры, в которые играют люди: Психология человеческих взаимоотношений. Люди, которые играют в игры: Психология человеческой судьбы / Э. Берн. – М. : Просвещение, 1995. – 285 с.
8. Бодалев А. А. Личность и общение / А. А. Бодалев. – Избр. тр. – М. : Педагогика, 1983. – 272 с.
9. Бондаренко А. К. Словесные игры в детском саду / А. К. Бондаренко. – М. : Просвещение, 1977. – 95 с.
10. Бюлер К. Теория функционального задоволенья / К. Бюлер. – СПб., 1992. – 401 с.
11. Выготский Л. С. Проблемы дефектологии / Л. С. Выготский. – М. : Просвещение, 1995. – 242 с.
12. Выготский Л. С. Психология искусства / Л. С. Выготский // Под ред. М. Г. Ярошевского. – М. : Просвещение, 1987. – 118 с.
13. Гоноболин Ф. Н. Книга об учителе / Ф. Н. Гоноболин. – М. :

«Просвещение», 1985. – 94 с.

14. Газман О. С. В школу с игрой : книга для учителя / О. С. Газман, Н. Е. Харитоновна. – М. : Просвещение, 1991. – 346 с.

15. Гальперин П. Я. Актуальные проблемы возрастной психологии / П. Я. Гальперин, А. В. Запорожец, С. Н. Карпова. – М. : Просвещение, 1987. – 301 с.

16. Дети с временными задержками развития / Под редакцией Т. А. Власовой, М. С. Певзнер. – М. : Просвещение, 1971. – 192 с.

17. Эйдимиллер Э. Т. Психология и психотерапия семьи / Э. Т. Эйдимиллер, В. Юстицкий. – М. : Питер, 2000. – 458 с.

18. Эльконин Д. Б. Психология игры / Д. Б. Эльконин. – М. : Просвещение, 1978. – 352 с.

19. Жукова Н. С. Преодоление задержки речевого развития / Н. С. Жукова, Э. М. Мастюкова, Г. Б. Филичева. – Медицина, 1993. – 281 с.

20. Жукова Н. С. Преодоление задержки речевого развития у дошкольников : книга для логопеда / Н. С. Жукова, Э. М. Мастюкова, Г. Б. Филичева. – Екатеринбург : ЛИТУР, 2000. – 320 с.

21. Замаева Р. Сам себе логопед / Р. Замаева. – Петербург : Изд-во XXI век, 1996. – 139 с.

22. Зеeman М. Расстройство речи в детском возрасте / М. Зеeman. – Просвещение, 1962. – Раздел 2.

23. Игры, обучение, тренинг, досуг / Под редакцией В. В. Петрусинского. – Новая школа, 1994. – 389 с.

24. Коломинский Я. Л. Социально-психологический анализ конфликтов между детьми в игровой деятельности / Я. Л. Коломинский, Б. П. Жизневский // Вопр. психологии. – 1990. – №2. – С. 35–42.

25. Кордуелл М. Психология. А-Я : словарь-справочник / М. Кордуелл. – М. : ГРАНД, 1999. – 442 с.

26. Корнев М. Н. Соціальна психологія : підручник / М. Н. Корнев, А. Б. Коваленко. – К. : Київська книжкова фабрика, 1995. – 304 с.

27. Котирло В. К. Виховання слухняності у дітей в сім'ї / В. К. Котирло. – К. : Рад.школа, 1967. – 104 с.
28. Кроник А. А. Межличностное оценивание в малых группах / А. А. Кроник. – К. : Наукова думка, 1982. – 158 с.
29. Ленгрет Г. Л. Игровая терапия : искусство отношения / Г. Л. Ленгрет. – М. : Международная педагогическая академия, 1994. – 447 с.
30. Леви В. Л. Нестандартна дитина / В. Л. Леви. – К. : Рад. Школа, 1991. – 256 с.
31. Левина Р. Э. Опыт изучения не говорящих детей алкоголиков / Р. Э. Левина. – М. : Просвещение, 1951. – 387 с.
32. Леонтев А. М. Деятельность, сознание, личность / А. М. Леонтьев. – М. : Просвещение, 1975. – 532 с.
33. Логопедия : учебник для студентов дефектологических факультетов педагогических институтов / В 2-х книгах. – М. : Владос, 1995. – 121 с.
34. Ложкин Г. В. Практическая психология конфликта / Г. В. Ложкин, Н. И. Повякель. – К. : МАУП, 2002. – 256 с.
35. Леонтьев А. М. Проблемы развития психики / А. М. Леонтьев. – Изд. 3-е. – М. : Изд-во МГУ, 1972. – 499 с.
36. Логопедия : учебник для студентов дефектологических факультетов педагогических институтов / Под. Ред. Л. С. Волокова, Р. Н. Ламаэва, Э. М. Мастюкова и др. – М. : Просвещение, 1995. – 528 с.
37. Луйтес П. С. К проблеме сензитивных периодов психического развития человека / П. С. Луйтес. – М. : Наука, 1982. – 211 с.
38. Лурия А. Р. Об изменчивости психологических функций в процессе развития ребенка / А. Р. Лурия // Вопрос психологии. 1993. – №3.
39. Люблінська Г. О. Дитяча психологія / Г. О. Люблинская. – К.: Вища школа, 1974. – 356 с.
40. Максименко С. Д. Психологія в соціальній та педагогічній практиці / С. Д. Максименко. – К. : Наукова думка, 1998. – 440 с.

41. Менджерицкая Д. В. Воспитателю о детской игре : пособие для воспитателей детского сада / Д. В. Менджерицкая // Под редакцией Макаровой Т. А. – М. : Просвещение, 1982. –128 с.
42. Мухина В.С. Детская психология : учебник для студентов педагогических институтов / В. С. Мухина // Под редакцией Л. А. Венгера. – М. : Просвещение, 1985. – 272 с.
43. Недоразвитие и утрата речи / Под ред. А .И. Белякова и др., 1985. – 375 с.
44. Нікітін Б. П. Сходинки творчості, або розвиваючі ігри : перекл. з рос. / Б. П. Нікітін. – К. : Рад. школа, 1991 – 144 с.
45. Основи практичної психології / Под. Ред. В. Павлюк, Г. Титаренко, Н. Чепельова та ін. : підручник. – К. : Либідь, 1999. – 536 с.
46. Платонов Ю. П. Психология коллективной деятельности. Теоретико-методологический аспект / Ю. П. Платонов. – Л. : Изд-во «Ленинград», 1990. – 184 с.
47. Поваляева М. А. Справочник логопеда / М. А. Поваляева. – Ростов-на-Дону: «Феникс», 2002 – 448 с.
48. Поливанова К. Н. Психологический анализ кризиса возрастного развития / К. Н. Поливанова // Вопр.психологии. – 1994. – №1. – С. 61–69.
49. Психология. Словарь / По общ. ред. А.В. Петровского, А. Г. Ярошевского. – М. : Полит, издат. – 2-е изд-е, 1990. – 494 с.
50. Реан А. А. Социальная педагогическая психология / А. А. Реан, Я. Л. Коломинский. – СПб. : Питер, 1999. С. 147–154.
51. Фресс П. Экспериментальная психология. – Вып.V. / П. Фресс, Ж. Пиаже. – М. : «Прогресс», 1975. – 199 с.